

Argumenty prawne TSUE (sprawa C-260/18)

Możliwość uzupełnienia umowy przepisami prawa

Trybunał wykluczył możliwość uzupełnienia umowy zgodnie z treścią pytania Sądu Okręgowego w Warszawie o zasady współżycia społecznego lub ustalone zwyczaje. TSUE doprecyzował orzeczenie w sprawie Kásler (sprawa C-26/13), wskazując, że nieuczciwe postanowienia umowne mogą zostać zastąpione jedynie krajowymi przepisami dyspozytywnymi lub takimi przepisami, które mają zastosowanie, jeżeli strony wyrażą na to zgodę.

Dotyczy to jednak wyłączenie przepisów, które korzystają z domniemania braku nieuczciwego charakteru. Są to te przepisy, które odzwierciedlają równowagę jaka zgodnie z intencją ustawodawcy krajowego ma istnieć między całością praw i obowiązków stron. Przepisy, o których możliwości wykorzystania pytał Sąd Okręgowy, przewidują uzupełnienie skutków czynności prawnej wyrażonych w jej treści również przez skutki wynikające z zasad słuszności (zasad współżycia społecznego) lub ustalonych zwyczajów. Nie były więc one przedmiotem analizy legislatora krajowego w celu określenia równowagi kontraktowej, w związku z czym nie korzystają z domniemania braku nieuczciwego charakteru. Zdaniem TSUE nie mogą więc zostać wykorzystane do uzupełnienia luk powstałych po usunięciu z niej nieuczciwych postanowień umownych.

Moment właściwy dla określenia konsekwencji stwierdzenia nieuczciwego charakteru postanowienia

Jeśli chodzi o ocenę konsekwencji stwierdzenia nieuczciwego charakteru postanowienia, TSUE wprost opowiedział się za wzięciem pod uwagę okoliczności istniejących lub możliwych do przewidzenia w momencie zaistnienia sporu dotyczącego usunięcia określonych postanowień, a nie w momencie zawarcia umowy. Swoje stanowisko Trybunał uzasadnił koniecznością zapewnienia realizacji ochrony interesów konsumenta poprzez zabezpieczenie jego rzeczywistych i bieżących interesów przed ewentualnymi szkodliwymi konsekwencjami, które mogą wynikać z unieważnienia danej umowy w całości.

Konsekwencje upadku nieuczciwego postanowienia umownego

Trybunał przypomniał, że zgodnie z treścią dyrektywy 93/13 umowa pozbawiona nieuczciwych postanowień, które zawierała, pozostaje wiążąca dla stron w pozostałym zakresie, o ile może nadal obowiązywać bez nieuczciwych postanowień umownych, a utrzymanie umowy w mocy jest zgodne z przepisami prawa krajowego.

Zdaniem TSUE klauzule dotyczące ryzyka wymiany waluty określają tymczasem główny przedmiot umowy kredytu indeksowanego do obcej waluty. Obiektywna możliwość utrzymania obowiązywania umowy kredytu wydaje się więc tu niepewna, ponieważ upadek takiej klauzuli prowadzi nie tylko do zniesienia mechanizmu indeksacji oraz różnic kursów

walutowych, ale również – pośrednio – do zaniknięcia ryzyka kursowego, które jest bezpośrednio związane z indeksacją kredytu do waluty.

Należy jednak pamiętać, że ocena możliwości dalszego obowiązywania umowy dokonywana jest ostatecznie na poziomie prawa krajowego, przy wzięciu pod uwagę wskazówek sformułowanych przez TSUE.

Konieczność respektowania woli konsumenta - konsument musi również mieć prawo do odmowy bycia objętym ochroną

TSUE po raz kolejny podkreślił konieczność respektowania przez sądy woli konsumenta – w tym prawa konsumenta do odmowy bycia objętym ochroną, również w kontekście potencjalnie szkodliwych skutków spowodowanych unieważnieniem umowy jako całości.

Jeśli chodzi o znaczenie, jakie należy przypisać woli wyrażonej w tym względzie przez konsumenta, Trybunał uściślił, że sąd krajowy nie ma obowiązku odstąpienia od stosowania danego postanowienia z urzędu, jeżeli konsument, po powiadomieniu go przez sąd ma zamiar nie podnosić nieuczciwego i niewiążącego charakteru postanowienia, wyrażając w ten sposób dobrowolną i świadomą zgodę na treść takiego postanowienia.

Tak więc dyrektywa 93/13 nie ustanawia obowiązkowego systemu ochrony przed stosowaniem nieuczciwych postanowień umowy przez przedsiębiorców, który wprowadziła na korzyść konsumentów. W konsekwencji jeżeli konsument woli nie powoływać się na ten system ochrony, nie jest on stosowany. Skutki dla konsumenta wynikające z unieważnienia umowy w całości należy oceniać w świetle okoliczności istniejących lub możliwych do przewidzenia w chwili zaistnienia sporu, a z drugiej strony, do celów tej oceny decydująca jest wola wyrażona przez konsumenta w tym względzie.

To oznacza, że Trybunał dopuszcza możliwość unieważnienia umowy, jeżeli takie rozwiązanie jest dla konsumenta do zaakceptowania.

Rozliczenie wzajemne świadczeń nastąpi wedle ustawodawstwa krajowego, z tym że interpretacja musi uwzględniać zasady ochrony konsumenta wynikające z prawa europejskiego.